

Justitiedepartementet

Via e-post till:
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Remissyttrande över betänkandet *Skärpta straff för flerfaldig brottslighet* (SOU 2023:1)

(Ju2023/00373)

Inledning

Hovrätten över Skåne och Blekinge har gått igenom utredningen utifrån de utgångspunkter hovrätten har att beakta. Utredningen har undersökt och redovisat de aktuella frågorna utförligt och förslagen som läggs fram i betänkandet framstår som väl övervägda och motiverade. Hovrätten, som i huvudsak tillstyrker förslagen, vill framföra de synpunkter som följer nedan.

Lagfästa straffmätningstationer

När det gäller de föreslagna straffmätningintervallen bör övervägas om inte fängelsestraff ska mätas ut i hela år eller hela år och tre, sex eller nio månader redan från och med att straffet överstiger två år. Detta i syfte att motverka ett intryck av en alltför hög grad av exakthet i straffmätningen och för att undvika en splittrad praxisbildning.

Utredningen föreslår att de lagfästa straffmätningstationerna ska vara tillämpliga även när det föreligger s.k. billighetsskäl enligt 29 kap. 5 § brottsbalken liksom när den tilltalade har medverkat till utredningen av brott i enlighet med 29 kap. 5 a § brottsbalken. Utredningen konstaterar att detta kan medföra att domstolen – särskilt på högre straffnivåer – helt måste avstå från strafflindring. På motsvarande sätt föreslår utredningen att straffmätningstationerna ska vara tillämpliga när det handlar om att lindra straffet därför att handläggningen av brottet har dragit ut på tiden på ett sådant sätt att artikel 6.1. i Europakonventionen om rätten till rättegång inom skälig tid har kränkts. I enlighet med utredningens förslag ska domstolen, i de fall en kompensation inte kan bli tillräckligt stor för att ensam flytta ned straffet till en lägre straffmätningstation, nöja sig med att konstatera att en kränkning har

skett men att frågan om kompensation inte kan hanteras på ett adekvat sätt inom ramen för brottmålet.

Hovrätten anser inte att det finns tillräckliga skäl att i nämnda situationer fullt ut upprätthålla de föreslagna straffmätningstationerna utan möjlighet för domstolen att kompensera den tilltalade vid straffmätningen.

Grundtanken bakom regleringen i 29 kap. 5 § brottsbalken är att det vid sidan av straffvärdet kan finnas omständigheter som inte hänför sig till brottet men som, i det enskilda fallet, skulle vara orättfärdigt att inte beakta vid påföljdsbestämningen. När det gäller 29 kap. 5 a § brottsbalken motiveras regleringen i stället av effektivitetshänsyn. Bestämmelserna föreskriver att rätten får döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet, om det finns särskilda skäl för det.

Omständigheter av det slag som avses i nämnda bestämmelser är inte ovanliga vid straffmätning på högre straffnivåer. För att inte bestämmelserna ska sättas ur spel och för att motverka att straffmätningen uppfattas som alltför mekanisk bör domstolen ges möjlighet att avvika från de lagfästa straffmätningstationerna när det föreligger sådana omständigheter, förutsatt att de inte endast marginellt påverkar straffmätningen. Att domstolarna ges ett sådant utrymme framstår också som följdriktigt med hänsyn till att bestämmelserna föreskriver att rätten, om det finns särskilda skäl för det, får underskrida straffminimum.

Vad särskilt gäller de fall när handläggning av brottet har dragit ut på tiden på ett sådant sätt att artikel 6.1. i Europakonventionen om rätten till rättegång inom skälig tid har kränkts bör vidare framhållas att övervägande processekonomiska skäl talar för att domstolen, som har tagit del av målet i sak, bör kunna frånga de lagfästa straffmätningstationerna och på så sätt gottgöra för den kränkning som skett. Utredningens förslag om att den dömde i de situationer när kränkningen inte ensam kan flytta ned straffet till en lägre station i stället ska hänvisas till att söka gottgörelse genom statens skadereglering innebär att statens resurser på nytt, och i onödan, kommer behöva tas i anspråk i ett efterföljande förfarande.

Mot bakgrund av det ovan nämnda bör det införas en ventil som möjliggör för domstolarna att göra avsteg från de lagfästa straffmätningstationerna när det föreligger s.k. billighetsskäl eller när det annars föreligger omständigheter som skulle kunna motivera ekonomisk kompensation från staten. Förslagsvis kan en sådan ventil föras in i 29 kap. 5 § och 29 kap. 5 a § brottsbalken i de stycken som föreskriver att rätten, om det finns särskilda skäl för det, får döma

ut ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. Ett alternativ är att ventilen förs in i ett särskilt stycke i 26 kap. 1 § brottsbalken.

Åtalsunderlåtelse, förundersökningsbegränsning och direktavskrivning

Nuvarande regler bygger på en avvägning mellan å ena sidan intresset av att brott utreds och lagförs, inbegripet att brottsoffrens intressen tillvaratas, och å andra sidan intresset av att processekonomiska krav tillgodoses.

Hovrätten ansluter sig till utredningens bedömning att det inte finns skäl att inskränka utrymmet för förundersökningsbegränsning, åtalsunderlåtelse och direktavskrivning.

Utredningens förslag om hur flerfaldig brottslighet ska straffmätas kan förväntas få den följd att de brottsutredande myndigheterna, i större utsträckning än i dag, kommer utreda fler misstankar mot en och samma person. Detta kommer i förlängningen leda till att misstankar mot andra personer nedprioriteras, eller inte alls hinner utredas. Hovrätten hade därför välkomnat en översyn som även inriktat sig på att utvidga möjligheterna till förundersökningsbegränsning och belyst frågan om det processekonomiska kravet, särskilt med hänsyn till utredningens förslag för straffmätning av flerfaldig brottslighet, är tillräckligt tillgodosett.

Konsekvenser för domstolarna

Utredningen konstaterar att, i den mån användningen av förundersökningsbegränsning minskar till följd av förslagen om skärpta straff för flerfaldig brottslighet, kommer fler brott att utredas beträffande dem som redan är misstänkta eller tidigare har lagförts för andra brott och att detta kan leda till att resurserna för att utreda brottsmisstankar i andra ärenden minskar. För att kompensera för denna effekt har utredningen uppskattat att påverkansgraden för de brottsutredande myndigheterna uppgår till högst två procent.

Utredningen konstaterar vidare att om medel tillförs de brottsutredande myndigheterna i den omfattning som föreslagits leder det i sin tur till att domstolarnas kostnader kommer att öka men att det inte är meningsfullt att försöka ställa en prognos om hur stor den kostnadsökningen kan förväntas bli. Hovrätten anser dock att en rimlig utgångspunkt bör vara att uppskatta kostnadsökningen för domstolarna på motsvarande sätt som för de brottsutredande myndigheterna, dvs. till två procent av kostnaden för domstolarnas brottmåls- hantering.

Detta yttrande har beslutats av hovrättspresidenten Ylva Norling Jönsson, hovrättsrådet Karin Mårtensson och tf. hovrättsassessorn Johan Carlsson-Frost (referent).

Ylva Norling Jönsson

Johan Carlsson-Frost